

Nr 80

Av herr Munktel m. fl., *angående en professur i internationell rätt vid Uppsala universitet.*

I överensstämmelse med ett förslag som ursprungligen framställt av dåvarande professorn Östen Undén och efter hemställan från Uppsala universitet föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 218 till 1938 års riksdag, att en lärostol i internationell rätt skulle inrättas vid nämnda universitet. Med hänsyn till ovissheten, huruvida kompetenta sökande till en sådan professur kunde påräknas, föreslogs, att beslutet skulle få karaktären av ett principbeslut och att anslag till professuren icke skulle omedelbart upptagas i riksstaten. Förslaget bifölls av riksdagen under framhållande att avsikten visserligen varit att bereda en starkare ställning vid ett av våra universitet åt undervisningen och den vetenskapliga forskningen i både folkrätt och internationell privaträtt men att riksdagen förutsatte, att huvudämnet för den nya professuren komme att bli folkrätt.

I statsverkspropositionen till 1940 års riksdag anmärkte departementschefen, att större akademiska konsistoriet i Uppsala icke ansett sig böra ifrågasätta något anslag till nämnda professur för budgetåret 1940/41 och att kanslern icke funnit möjligt att i rådande läge göra någon framställning i ämnet. Departementschefen anslöt sig till kanslerns uppfattning och sade sig utgå ifrån att åtgärder för tillsättning av nämnda professur tills vidare icke vidtoges. Riksdagen delade departementschefens uppfattning om att något anslag till professuren icke borde i rådande läge ifrågasättas för budgetåret 1940/41, på grund varav med åtgärder för tillsättning av professuren tills vidare borde anstå.

År 1944 väcktes inom den juridiska fakulteten i Uppsala förslag om inrättande av professuren från och med den 1 juli 1945. Förslaget föranledde emellertid icke någon framställning i saken. Såsom anledning härtill hänvisade fakulteten till att utsikterna till ett bifall syntes ringa, enär universitetsbudgeten blivit föremål för en hårdhänt beskärning, vilken givit fakulteten intrycket, att anslagsäskandena bort begränsas till det strängt nödvändiga.

Under meddelande att fråga uppkommit om vidtagande av åtgärder i syfte att få till stånd en lärostol i internationell rätt anmodade dåvarande universitetskanslern Undén senare samma år fakulteten att inkomma med yttrande däröver. Enligt vad som upplystes gällde frågan då professurens förläggande till Stockholms högskola. Fakulteten anförde i anledning härav

att, om professuren skulle uppföras i staten, grunderna för 1938 års principbeslut fortfarande ägde oförminskad giltighet och att alltså någon ändring i beslutet om professurens förläggning till Uppsala icke borde komma till stånd. Ämnena förvaltningsrätt och statsrätt med folkrätt borde uppdelas mellan den dittillsvarande professuren i dessa ämnen och den nya lärostolen, varvid den förra skulle omfatta förvaltningsrätt och statsrätt samt den senare internationell rätt med folkrätt såsom huvudämne; den dåvarande innehavaren av lärostolen borde beredas tillfälle välja, huruvida hans lärområde skulle omfatta förvaltningsrätt och statsrätt eller internationell rätt.

Fakultetens hemställan vann emellertid icke beaktande, vilket sammanhänge med förhållandena vid Stockholms högskola. Där hade undervisningen i folkrätt sedan år 1939 bekostats medelst anslag av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Då vidare anslag därifrån icke kunde erhållas, gjorde högskolan framställning om statsanslag till en biträdande lärare i folkrätt. I proposition nr 111 till 1945 års riksdag hemställde därefter Kungl. Maj:t om medel för ändamålet, och riksdagen biföll denna hemställan under åberopande, bland annat, att riksdagen funnit det befogat, att statsmedel beviljades för detta ändamål, i varje fall intill tidpunkten för att den av riksdagen beslutna professuren i internationell rätt vid universitetet i Uppsala komme att tillsättas.

År 1946 beslöt Stockholms stadsfullmäktige att till hedrande av framlidne borgmästaren Carl Lindhagens minne åtaga sig att svara för uppehållandet av en Carl Lindhagens professur i internationell rätt vid Stockholms högskola, under förutsättning att det anslag, som från statens sida enligt beslut vid 1945 års riksdag utgick såsom bidrag till undervisningen i folkrätt vid högskolan, komme att utgå även i fortsättningen och finge disponeras såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för professuren. Under hänvisning härtill ingick högskolans styrelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet med en härmed överensstämmande framställning.

I yttrande häröver anförde den juridiska fakulteten i Uppsala, att det dittillsvarande statsfinansiella hindret för den för Uppsalas del redan beslutna professurens tillsättande syntes hava bortfallit och att den internationella rätten efter krigets slut komme att även från svensk sida kräva den medverkan i utvecklingen och den bearbetning, att professuren dåmera borde inrättas. Fakulteten hemställde sålunda om lärostolens uppförande å stat; detta hindrade dock, enligt fakultetens mening, ej att under föreliggande omständigheter en motsvarande professur inrättades vid Stockholms högskola med det stöd, som i detta avseende erbjudits av Stockholms stad.

Annan åtgärd blev emellertid icke vidtagen än att statsmakterna beviljade det begärda bidraget och att professuren i internationell rätt vid Stockholms högskola inrättades år 1947. Något uttalande av innebörd, att 1938

års principbeslut förfallit, gjordes icke från statsmakternas sida; i propositionen (nr 272 s. 444) erinrades tvärtom, att 1945 års universitetsberedning föreslagit, att även för Lunds universitets del skulle fattas ett liknande principbeslut.

Något uppgivande av 1938 års beslut om inrättande av en professur i internationell rätt, företrädesvis folkrätt, vid Uppsala universitet innebar sålunda icke Lindhagen-professurens tillkomst i samverkan mellan staten och Stockholms stad. 1945 års universitetsberedning räknade också med att den 1938 beslutna professuren skulle bli inrättad och föreslog, såsom nämnts, en liknande professur även i Lund (SOU 1946: 81 s. 51). Juristutbildningskommittén, som fann professurer i internationell rätt vara erforderliga vid alla rikets juridiska fakulteter, föreslog, att professuren i Uppsala skulle uppföras på stat vid undervisningsreformens genomförande (SOU 1953: 15 s. 206 f., 511 och 524). Som motivering härför framhöll kommittén följande:

De internationella frågorna ha under senare år alltmer ökat i betydelse. För ett litet land som Sverige skulle det vara av utomordentlig vikt att äga tillgång till ett mindre antal välkvalificerade jurister på den internationella rättens område, vilka kunde sändas till de internationella organisationerna. Härför är det emellertid nödvändigt att tillräckliga resurser skapas för forskning och kvalificerad undervisning inom detta rättsområde genom att samtliga tre juridiska fakulteter få en egen professur i internationell rätt. Sedan detta skett bör det finnas väsentligt större möjligheter att väcka och stimulera yngre vetenskapsidkare till vetenskapliga insatser på den internationella rättens område.

Även universitetskanslern ansåg i sitt remissutlåtande över kommitténs betänkande (s. 62) »målet böra vara att liksom i Stockholm sammanföra den internationella privaträtten och folkrätten till en professur i internationell rätt». Med hänsyn till de kostnader, som upprustningen av de juridiska fakulteterna i övrigt medförde och då den nu ifrågavarande professuren »icke vore lika nödvändig, som vissa andra sådana, för att den juridiska utbildningen skulle kunna utformas på ett ändamålsenligt sätt», ansåg emellertid kanslern att »professuren i internationell rätt vid universitetet i Uppsala tills vidare icke borde uppföras på stat». Detta uttalande åberopades i Kungl. Maj:ts proposition nr 86 till 1957 års riksdag (s. 88) och där upptogs inte heller något förslag om professurens inrättande. Däremot hemställdes här om i motioner i båda kamrarna (FK nr 433 och AK nr 537; se även AK nr 542). Riksdagen beslöt emellertid i överensstämmelse med propositionen. Förslaget om professurens uppförande på stat upprepades i de petita som universitetet och universitetskanslern avgåvo år 1959. Dessa ha emellertid inte föranlett någon proposition till årets riksdag.

Som framgått av det föregående kan statsmakternas tidigare ståndpunktstagande till frågan om professurens uppförande på stat inte uppfattas

såsom en återkallelse av 1938 års principbeslut. Något sådant skulle också ha varit orimligt. Under mellantiden ha ju vårt lands ekonomiska förbindelser med utlandet fått allt större betydelse. Vidare ha genomgripande förändringar inträtt i de folkrättsliga relationerna mellan de västerländska staterna. Detta har medfört att både advokater, domare och ämbetsmän i allt större utsträckning fått ta ställning till problem med anknytning till den internationella rätten. Några av de största och betydelsefullaste processer, som högsta domstolen haft att slita under senaste år, ha angått internationellt privaträttsliga frågor. Särskild uppmärksamhet förtjänar också samarbetet inom FN samt den begynnande integrationen mellan de västeuropeiska staterna. Härigenom ha helt nya problem uppstått inom folkrätten.

Det obligatoriska studiet av folkrätt och internationell privaträtt kan visserligen inte beredas något större utrymme inom ramen för juris kandidatexamen. Och de kunskaper i folkrätt, som kräves för juridisk-samhällsvetenskaplig examen, äro av samma omfattning som för nyssnämnda examen. Enligt den nya studieordningen avslutas emellertid dessa examina med mera fördjupade och specialiserade studier under en respektive en halv termin, och studenterna kunna fritt välja inom vilket av de i examen ingående ämnen, som de vilja bedriva sådana studier. Med hänsyn till den internationella rättens alltmer ökade betydelse får det anses önskvärt att en del studenter utnyttjar denna möjlighet till att förskaffa sig fördjupade insikter inom någon del av just detta ämnesområde. Både rättskipningen och näringslivet ha behov av specialister på internationell rätt, och sådana äro också erforderliga som svenska representanter i olika internationella sammanslutningar och organ. Brist på dylika specialister kan komma att menligt påverka vårt lands möjligheter att anpassa sig efter och tillgodogöra sig den alltmer forcerade utveckling som under senare år inträtt på detta område. Men vidare finnas här också vidsträckta arbetsuppgifter av betydelse för hela mänsklighetens välgång. Skulle en tillfredsställande undervisning kunna ordnas i internationell rätt, torde man icke heller behöva befara att ej tillräckligt många studenter skulle vilja särskilt förkovra sig häri. Den studerande ungdomen är lyhörd för vad som rör sig i tiden.

Fakulteten i Uppsala har emellertid för närvarande mycket små möjligheter att tillfredsställa de krav som sålunda ställas på densamma. Folkrätten omhänderhas av professorn i offentlig rätt och den internationella privaträtten av en professor i civilrätt. Dessa lärare ha i övrigt att svara för stora rättsområden, och de kunna ej ägna tillräcklig tid åt den utveckling, som den internationella rätten för närvarande undergår. De studerande, som vilja ägna detta rättsområde mer fördjupade studier inom ramen för juris kandidatexamen, kunna ej beredas den erforderliga undervisningen och handledningen, och detta gäller i än högre grad dem, som vilja licentiera i detta ämne eller

däri avlägga doktorsgraden. Den internationella rätten är numera så omfattande och underkastad en så forcerad utveckling att det härför krävs en specialist, som helt kan ägna sin tid åt denna viktiga arbetsuppgift. I detta sammanhang må även uppmärksammas att vetenskaplig undervisning förutsätter att den ifrågavarande läraren ständigt är själv vetenskapligt verksam inom sitt fack. Och skulle till äventyrs innehavaren av en svensk lärostol i internationell rätt kunna genom sin vetenskapliga produktion bidra till den internationella rättens utveckling och förkovran vore ju detta enbart en heder för vårt land.

Vidare förtjänar i detta sammanhang även det komparativa studiet av utländsk rätt att uppmärksammas. Inom lagstiftningsverksamheten uppmärksammas numera nästan undantagslöst förhållandena i främmande länder. Och av samma orsaker som den internationella rätten fått större betydelse, ha även domare, advokater och andra praktiskt verksamma jurister kommit i ökad beröring med främmande rätt. Som exempel må nämnas att det i mål med internationell anknytning ofta förekommer att svensk domstol har att tillämpa utländsk rätt. På sina håll utomlands ha också komparativrättsliga studier tilldragit sig långt större intresse än vad fallet är här i landet.

Visserligen kan man inte tänka sig att det för juris kandidatexamen skulle krävas några mera ingående kunskaper i utländsk rätt. Men det vore önskvärt att det gäves översiktliga framställningar över de stora kulturländernas rättsystem, vilka de studenter, som voro intresserade härav, kunde bevista under den valfria terminen i slutet av studietiden. Sådan undervisning har också givits vid det Institut för jämförande rättsvetenskap, som finnes inrättat vid fakulteten i Uppsala, men på grund av brist på lärarkrafter har detta icke kunnat ske annat än i högst begränsad omfattning.

Det förefaller som om även detta verksamhetsfält skulle ställa sig naturligt för en professor i internationell rätt. Ett djupare inträngande i denna förutsätter nämligen att man ägnar uppmärksamhet även åt främmande inomstatlig rätt. Och då en professor i internationell rätt näppeligen behöver ta hela sin undervisningsskyldighet i anspråk för detta ämne, borde han få åtminstone någon tid över till att meddela undervisning i utländsk rätt.

Av här berörda skäl synes det ytterst angeläget att man icke dröjer med att på stat uppföra professuren i internationell rätt vid Uppsala universitet. Därtill kommer emellertid att professuren i offentlig rätt med folkrätt skall ledigförklaras innevarande år. Såvida beslut nu fattades om att denna professur skulle uppdelas i, en i offentlig och en i internationell rätt, kunde ledigförklarandet komma att i stället omfatta dessa båda professorer.

Någon svårighet att besätta en professur i internationell rätt torde för närvarande icke föreligga. Fakulteten i Uppsala har för innevarande läsår lyckats förvärva en väl kvalificerad docent, som sköter undervisningen och examinationen i folkrätt och internationell privaträtt. Skulle denne inte beredas

tillfälle att söka en stadigvarande befattning, kommer han emellertid efter all sannolikhet att söka sig till annan levnadsbana.

För den händelse de kostnader, varmed professurens uppförande på stat äro förenade, skulle ur statsfinansiell synpunkt väcka betänkligheter, föreslå vi — såsom fallet också är i universitetets och universitetskanslerns petita — att det får tills vidare anstå med besättandet av det preceptorat i offentlig rätt vid fakulteten, varom riksdagen år 1957 fattade beslut. Då denna lärostol ledigförklarades hösten 1958 anmälde sig ingen sökande, och det torde dröja länge innan densamma kan besättas. Det finns ett sådant preceptorat vid var och en av de tre juridiska fakulteterna. Såvitt man nu kan se komma dessa om något år samtliga att stå obesatta liksom det — åtminstone att döma av väntade disputationer i detta ämne — kommer att dröja mycket länge innan alla kunna besättas. Under sådana förhållanden skulle inrättandet av en professur i internationell rätt i stället för preceptoratet i offentlig rätt innebära att professorn i sistnämnda ämne erhöle en lättnad i sin arbetsuppgift, som möjliggjorde för honom att ägna mer tid åt undervisning och forskning inom statsrätten och förvaltningsrätten. Slutligen må det ur kostnadssynpunkt även uppmärksammas att skillnaden i årslön för en professor och en preceptor endast är 2 640 kronor.

Under åberopande av det föregående hemställa vi,

att den år 1938 beslutade professuren i internationell rätt vid Uppsala universitet måtte uppföras på stat från och med budgetåret 1960/61.

Stockholm den 22 januari 1960

Henrik Munktell

C. G. Regnell

S. G. W. Wahlund

Nancy Eriksson

Manne Ståhl

Gösta Bohman

Sven Gustafson
i Göteborg

Edvin Jacobsson

John Lundberg